

<https://doi.org/10.17048/AM.2023.270>

<https://videotorium.hu/hu/recordings/51440>

Dr. Mészáros Attila:
**Big Data-alapú korpuszok alkalmazása a német mint idegen nyelv
oktatásában**

Dr. Mészáros Attila

Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Német Nyelv és Irodalom Tanszék

meszarosa@uj.ssk

Absztrakt: A Web 2.0-alapú technológiák elterjedésének köszönhetően az internet egy olyan virtuális közösségi térré vált, ahol a korábban alapvetően passzív fogyasztók hirtelen aktív tartalomgyárosokká válhattak. Ez ma elsősorban a közösségi média kontextusában tapasztalható. Ennek a "közösségivé válásnak" egyik lényeges eredménye, hogy a felhasználók folyamatosan óriási mennyiségű olyan tartalmat generálnak, amelyek különösebb akadályok nélkül felhasználhatók az online felületeken zajló kommunikáció kutatására, pl. a diskurzuselemzésen belül. A diskurzusnyelvészet, ill. a diskurzuselemzés innovatív és integratív tudományos diszciplínaként számos más tudományágból merít, ill. nyújt számukra új ismereteket. Ugyanakkor kevesebb figyelmet kap az a kérdés, hogy mennyiben használhatók fel a diskurzusok az oktatáson belül didaktikai eszközként. Jelen tanulmány keretében az a kérdés kerül körbejárásra, hogy mennyiben használhatók fel a diskurzusok, mint Big Data alapú korpuszok a német mint idegen nyelv oktatásán belül.

Kulcsszavak: diskurzus, német, korpusz, big data, nyelvi közvetítés

**APPLICATION OF BIG DATA-BASED CORPORA IN TEACHING GERMAN
AS A FOREIGN LANGUAGE**

Abstract: Thanks to the expansion of Web 2.0-based technologies, the internet has become a virtual community space where previously passive consumers have suddenly become active content creators. This can be experienced today mainly in the context of social media. One important result of this "socialisation" is that users are constantly generating huge amounts of content that can be used without any particular limitations to research communication on online platforms, e.g. within discourse analysis. As an innovative and integrative academic discipline, discourse linguistics and discourse analysis draws on and provides new insights from many other disciplines. However, less attention is paid to the question of the extent to which discourse can be used as a didactic tool in education. In the context of the present study, the question of the extent to which discourses can be used as Big Data-based corpora in the teaching of German as a foreign language is explored.

Keywords: discourse, German, corpus, big data, language transfer

1. Bevezetés

Mint azt a Covid-időszak tapasztalatai is mutatták, a digitális technológiák már most is képesek számos olyan feladatot átvenni, melyeket jellemzően emberi munkavégzéssel kapcsolunk össze. Ilyennek tekinthető a tanári szerep, amely a hagyományos osztálytermi oktatással szemben az online térben alkalmazott különböző hibrid technikák során sok esetben a háttérbe szorult, ill. váltott át afféle technikai feladatkörre, ugyanakkor egyre több elvárást megnyitva a tanulók irányában.

A pandémiás időszak és az oktatás kapcsolatát 2020 óta számos tanulmány vizsgálta (vö. Steiner, 2021; Bartal/Kolacsek, 2021; Grein, 2022). Ezek egyik közös pontja a digitális technológiák alkalmazásának lehetősége az oktatásban, különös tekintettel az egyes tantárgyakra, így a nyelvtanításra is. Elmondható ugyanakkor, hogy egy-egy megoldás alkalmazása és így az adott tanóra sikere, ill. a tanulás hatékonysága alapvetően függ a résztvevők digitális kompetenciáitól – éppen ez a terület az, ahol mind a tanulók, mind pedig az oktatók oldalán lényeges eltérések tapasztalhatók.

Az ún. Z-generáció, de különösen a 2010-es évek elejétől számított alfa-generáció tagjait előszeretettel nevezik digitális bennszülötteknek, tekintve, hogy ők gyakorlatilag már egy, a digitális technológia által átszőtt világba

születtek bele. Míg számukra a mobiltelefon, a táblagép, a számítógép használata nem jelent nagyobb kihívást, mint egy porszívó működtetése, az őket oktató tanárok a jóval korábbi X- és Y-generációk tagjaiként gyakran szinte egy letűnt kort és annak elavult megoldásait képviselik. Ugyanakkor nem állítható, hogy a mai tizenévesek mindannyian tökéletes IT-használók lennének – a szükséges kompetenciák meglehetősen nagyban függ az adott személy hozzáállásától, a számára elérhető eszközöktől, a családi háttértől stb. Ugyanígy a tanári oldalon sem jelenthető ki, hogy az IKT-kompetencia korfüggő (vö. Bartal – Kolacsek, 2021. 13. o.).

A fentiek fényében elmondható, hogy a digitális írástudás, a digitális kompetenciák közvetítése és elsajátítása tantárgytól függetlenül az oktatási folyamat lényegi részét kell, hogy képezze, így a nyelvtanításban is. Ezt támasztja alá az Európai Bizottság digitális kompetenciákról szóló referenciakerete is (DigComp), amely a digitális média segítségével történő kommunikáció és kollaboráció tekintetében a 2. kompetenciaterületen („Interacting through digital technologies”, „Collaborating through digital technologies”) tesz megállapításokat (Carretero, 2017. 11. o.).

2. Célkitűzés

Jelen tanulmányban a szerző arra tesz kísérletet, hogy bemutassa, miként valósítható meg a digitális írástudás fejlesztése az idegennyelvtanítás keretein belül big data alapú szövegtörzsek segítségével. Kiindulási alapként az a megfigyelés szolgál, hogy bár ma is számos nyelvfüggetlen online platform elérhető, ahol nyelvtanárok számára különféle tartalmak állnak rendelkezésre, ill. fejleszthetők, azok használata inkább véletlenszerű, minthogy egy kurzus szerves részét képeznék. Ez részben visszavezethető a fent már tárgyalt infrastruktúra- és kompetencia-beli hiányosságokra, de részben arra is, hogy az ilyen jellegű tartalmak nem nyújtanak akkora hozzáadott értéket, hogy érdemes legyen integrálásuk egy akár teljes tanéven átívelő oktatási folyamatba. Ez a megfigyelés vezetett azon feltételezéshez, amely szerint kifejezetten a nyelvtanításban hatékonyabb lehet olyan digitális megoldások alkalmazása, amelyek használatával a tanuló párhuzamosan tehet szert a) primer nyelvtudásra, valamint b) olyan szekunder digitális kompetenciára, amely szakterületről függetlenül alkalmazható. Mindez a német, mint idegen nyelv oktatásának kontextusában a Diskurzusnyelvészet egyetemi nyelvészeti kurzus példáján kerül bemutatásra.

3. Diskurzus – diskurzusnyelvészet – diskurzuselemzés

Bár a diskurzus fogalma Foucault (1973) óta a nyelvészeti kutatásokban is megjelent, egy egységesen elfogadott definíciója máig nem érhető el. Ennek megfelelően a diskurzusnyelvészet is csak nehezen különíthető el a nyelvészet más ágaitól. Rendkívül interdiszciplináris irányultságú nyelvészeti ágról van szó, amely olyan területeket egyesít, mint a korpusznyelvészet, a szövegnyelvészet, a szemantika, de az ún. politikai nyelvészet és a szociológia is segéd tudományának tekinthető. Ennek az integratív szemléletnek köszönhetően a diskurzusnyelvészet különösen innovatív tudományágként tűnik ki, amely elsősorban a mindennapi nyelvhasználatra összpontosít, és ezért értékes ismeretekkel szolgálhat a nyilvánosságot érintő kérdésekről és attitűdökről.

Ez az innovatív erő az, ami a diskurzusnyelvészetet a német, mint idegen nyelv oktatásán belül, kifejezetten az egyetemi, ill. főiskolai nyelvtanár-képzés számára is vonzóvá teheti. Ez különösen a tekintetben emelendő ki, hogy a diskurzus, mint a szövegen túlmenő entitás, és ennek megfelelően a diskurzusnyelvészet a hazai germanisztikai képzésekben egyelőre csak korlátozottan van jelen. Ezért is fontos már most rámutatni, hogy a diskurzusnyelvészeti megközelítések hogyan használhatók fel a német, mint idegen nyelv tanításában. Különösen a következő területeken kínálkoznak erre lehetőségek:

- nyelvközpontú tartalmak oktatása;
- kultúraközpontú tartalmak közvetítése;
- a tanulók érzékenyítése a célország aktuális problémáira;
- a tanulók perspektívájának kiszélesítése az azonos témáról szóló diskurzusok összehasonlítása révén.

A fentiekből is kitűnik, hogy a fókuszban kevésbé a diskurzusnyelvészet elmélete, sokkal inkább diskurzuselemzések kínálta gyakorlati aspektusok vannak. Ehhez szolgál alapul a diskurzus korpuszalapú megértése. Busse és Teubert (1994) (vö. Hermanns, 1995) a diskurzusokat alapvetően szövegek korpuszaiként értelmezik, kiemelve, hogy a diskurzusokat a nyelvészeti vizsgálatok számára a szövegtörzsek segítségével lehet a legkönnyebben hozzáférhetővé tenni. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a diskurzusok alapvetően nem korlátozódnak a szövegekre, hanem multimodálisak (vö. Bubenhofer/Scharloth, 2013). A szövegtörzsek megközelítése, amely a kiválasztott diskurzusok elemzésével foglalkozó vizsgálatok többségét egyébként jellemzi, ezért szükségszerűen olyan szempontok kizárását is jelenti, amelyek az adott diskurzus értelmezése szempontjából is

relevánsak lennének. Ennek oka elsősorban abban kereshető, hogy a germanisztikai szakirodalomban elterjedt, diskurzuselemzések alapjául szolgáló módszertani eszköztárak (vö. Spitzmüller/Warnke, 2011) alapvetően csak szövegekkel operálnak és nem térnek ki a multimodális diskurzusok sajátosságaira. Újszerű megközelítést jelentett e tekintetben Jana Tereick 2016-ban megjelent munkája (Tereick, 2016), amelyben a klímaváltozást elemzi multimodális korpuszok segítségével.

4. A szövegtörzs mint a diskurzuselemzés alapja

A diskurzus törzsalapú megközelítése azért is ésszerű, mert a diskurzus fogalmának meghatározása a német nyelvtanításban hagyományos alkalmazott fonéma – morféma – szó – mondat – szöveg vertikális szerkezet egy újabb, legmagasabb szintjeként aligha lehetséges. A diskurzus nem kezelhető olyan nyelvi egységként, mint pl. a morféma vagy a mondat, így sem szövegek, sem verbális megnyilvánulások rendszereként nem kezelhetők olyan egységként, amely egy transztextuális szinten elhelyezhető lenne. Ugyanakkor a diskurzus és a törzs közé sem tehető egyenlőségjel. Míg egy törzs alatt jelen tanulmány kontextusában alapvetően valamilyen téma köré csoportosított szövegek kutatási célból rendszerezett gyűjteménye értendő, a diskurzus egy adott témához kapcsolódó, egy adott nyelvi-kulturális közösség beszélői által tett megnyilvánulások összességét jelenti. Mint ilyen, a diskurzus egy absztrakció, és nyelvészeti kutatások céljából legegyszerűbben szövegtörzsek formájában tehető elérhetővé. Egy diskurzuselemzéshez, pl. a 2015-ös menekültválságról szóló diskurzus vizsgálatához tehát első lépésben egy olyan törzs elkészítése szükséges, mely tekinthető ezen diskurzus leképezésének, és melyből következtetések vonhatók le a teljes diskurzusra vonatkozóan. Ehhez elméleti és gyakorlati háttérrel a törzsnyelvészet szolgálhat.

A törzselemzések évek óta hatékony eszköznek számítanak a nyelvészeti kutatásokban, ahol a statikus adatok értékelése van a fókuszban. Ez nagyban köszönhető az elmúlt évtizedek rohamos technikai fejlődésének, miáltal már nem csak összetett, gyakran mélyreható programozási ismereteket igénylő szoftverek állnak rendelkezésre, hanem olyanok is, amelyek egy átlagos, kevés technikai tudással rendelkező felhasználó számára is elegendő funkciót kínálnak akár közepes méretű törzsek elemzéséhez. Ide sorolhatók pl. az olyan ingyenesen is elérhető konkordanciaprogramok, mint a WortSmith, az AntConc vagy a TextStat. Ezek elsősorban szövegtörzsek lexicometriai elemzésére alkalmasak (lásd Vogel, 2012). Figyelembe véve ugyanakkor, hogy a diskurzusokat kijelentések együtteseként kell felfogni, a szavak és szóösszetételek, az úgynevezett nyelvhasználati minták ugyanúgy diskurzusjelölőként funkcionálnak, mint azok a szövegek, amelyek az úgynevezett kulcsszövegek szerepében jelennek meg. A törzselemzés tehát nem tekinthető a diskurzusnyelvészeti elemzések végső eszközének. Alapvetően a nyelvi anyag kvantitatív elemzésére szolgál, míg a diskurzuselemzés maga elsősorban a nyelvi adatok kvalitatív értékelésére fókuszál, hogy feltárja a tematizált diskurzus nyomait.

5. Törzsek a német nyelvben

A technológiai fejlődéssel párhuzamosan a legtöbb nyelvre vonatkozóan már elkészültek ún. nemzeti törzsek és további hasonló kezdeményezések. Az angol esetében ilyen a British National Corpus, a magyarnál a Magyar Nemzeti Szövegtár, Szlovákiában a Slovenský národný korpus. A német nyelv rendelkezésre álló törzszairól áttekintést nyújt Lemnitzer és Zinsmeister (Lemnitzer/Zinsmeister 2006. 115-126. o.). Ezek többsége úgynevezett speciális törzs, amelyeket speciális célokra, például gépi tanulás céljából hoztak létre. A német (mint idegen) nyelv oktatása szempontjából azonban a nyilvánosan elérhető törzsek relevánsak leginkább, elsősorban a Deutsches Referenzkorpus (DeReKo) és a német nyelv digitális szótára, a Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache (DWDS). A nagy német nyelvű napilapok, köztük az F. A. Z. és a Süddeutsche Zeitung digitális archívumai szintén végtelen mennyiségű autentikus nyelvi anyagot kínálnak. Az itt archivált cikkek tematikai sokszínűségük miatt különösen alkalmasak a diskurzusnyelvészet területén végzett kutatások céljaira. Mivel ezek a szövegek több évtizedes időszakot ölelnek fel, alapját képezhetik mind a szinkron vizsgálatoknak, mind a történeti szemantika értelmében vett diskurzív változások ábrázolására irányuló diakrón elemzéseknek (vö. Busse, 1987).

A némettanár képzésben a fent felsorolt opciók mellett kiemelendők az olyan törzsek, amelyek oktatási szempontból is plusz jelentőséggel bírnak. Ide sorolandók az ún. tanulói törzsek, amelyek digitális szöveggűjteményként hatékonyan alkalmazhatók az idegennyelv-tanulásban. Jó példa erre a nyelvtanulók hibatipológiáinak létrehozására és elemzésére használt törzsek. A törzsnyelvészet tehát fontos kapcsolódási pontnak tekinthető az idegennyelv didaktika, a tankönyvkutatás és a nyelvhasználat kutatása között. A törzsnyelvészeti módszerek bevonásával autentikus idegennyelvi szövegek didaktikai szempontok figyelembevételével feldolgozhatók és

optimalizálhatók a nyelvtanulás céljaira. Ezzel is csökkenthető a nyelvkönyvekben gyakran még mindig megtalálható művi szövegek és a valós nyelvhasználat közötti szakadék.

6. Szövegtörzsek használata a nyelvtanításban

A törzsek használata a nyelvtanításban a 20. század második felétől kezdődően az idegen nyelv didaktika központi kérdései közé tartozik (vö. Lüdeling/Walter, 2009). Bár az első nagyobb törzsek az angol nyelvhez készültek (vö. Mukherjee, 2002), mára jelentősen megnőtt azon törzsek száma, amelyek legalább egy törzsszel rendelkeznek. A német nyelv esetében az ún. „Falko” annotált törzsek a legismertebb ilyen jellegű projekt, amely külföldi német nyelv-tanulók írt szövegein alapul. Ugyanakkor ki kell emelni azon törzseket is, amelyek a német mint idegen nyelv helyett a német mint második nyelv kontextusában készültek (pl. Augsburger DaZ-Korpus, vö. Schmidt, 2010. 560. o.). Ezek sajátossága az eltérő nyelvi háttér, így pl. készültek törzsek török anyanyelvű és orosz anyanyelvű németországi tanulók német szövegeiből is.

A törzseknek a nyelvtanításban való felhasználását tekintve többféle megközelítés is lehetséges:

- a) a törzshöz való hozzáférés: közvetlen (adatvezérelt) és közvetett (törzsalapú);
- b) a törzsek elemzése: kvantitatív és kvalitatív;
- c) a közvetített tartalom: nyelvtanulási és kultúra-központú.

A következő részben ezek kerülnek bemutatásra gyakorlati példákon keresztül.

a. Adatvezérelt tanulás vs. törzsalapú tanulás

Az adott törzshöz való hozzáféréstől függően különbséget tehetünk a törzsek közvetlen és közvetett felhasználásában a nyelvi óra keretében. A törzsek közvetlen alkalmazása adatvezérelt tanulásnak tekinthető (vö. Aston, 2000; Scharloth/Bubenhof, 2012). Ezen induktív megközelítés értelmében a tanulók a törzsekből alapján ismerik fel a szabályszerűségeket, és ezekből vezetnek le általánosításokat. A nyelvi adatok tehát bázisként szolgálnak, amelyben a megtanulandó nyelv szabályai autentikus kontextusba ágyazva jelennek meg. A törzsalapú tanulás esetében mindez fordítva működik. A nyelvtant, azaz a tankönyvben felsorolt definíciókat, szabályokat és szabályszerűségeket a törzsek alapján kell ellenőrizni. A törzsek ilyenkor inkább másodlagos szerepet bírnak, a tanultak kiegészítésére és illusztrálására korlátozódnak.

A fent leírt módszerek tipikus alkalmazási területei közé tartozik például bizonyos nyelvtani jelenségek, például az igeidők tanítása. Ugyanakkor a lexikális elemzés jelenti azt a területet, ahol nemcsak a törzsek alapjául szolgáló diskurzusról szerzhető tudás, hanem magának a diskurzuselemzésnek több munkamódszere is elsajátítható. Ez magában foglalja többek között a diskurzus szempontjából releváns lexikális elemek felismerését, azaz a kulcsszavak azonosítását. Ehhez kiválóan alkalmazhatók a fent már tárgyalt konkordancia-szoftverek. Segítségükkel a felhasználó a törzsek lekérdezése révén különböző szempontok szerinti szövegeket készíthet, amelyek alkalmasak nagyobb diskurzusjegyzetek – ún. úgynevezett nyelvhasználati minták – felismerésére is. Másodlagos jelentősége pedig, hogy az ilyen vizsgálatok révén a felhasználó országismereti tudásra is szert tehet, tekintve, hogy az adott diskurzusok a célország aktuális eseményeit és a társadalom vonatkozó reakcióit tükrözik.

b. Kvalitatív elemzések

A kvalitatív elemzések a törzsekből kontextusban történő vizsgálatára és értékelésére összpontosítanak. Ez megvalósítható akár egyedi példák segítségével, akár szisztematikusan, konkordanciák révén. A konkordancia listák lehetővé teszik a tanuló érzékenyítését az autentikus nyelvhasználatra azáltal, hogy a törzsekből empirikus úton kiemelt példák alapján konkrét használati szabályokat vezetnek le és alkalmaznak (lásd még Lüdeling/Walter, 2009. 4. o.). Az induktív módszer – ebben az esetben a törzsek önálló feltárása – sokkal jobban elősegíti az idegen nyelvi input befogadását és feldolgozását, mint például a csoportmunka (vö. Siepmann, 2009. 326. o.).

A törzsek lekérdezései során többek között a következő szcenáriók merülhetnek fel:

- helyes igealakok és igeidők meghatározása;
- elöljárószók meghatározása;
- nyelvtani esetek meghatározása (pl. részes eset és tárgyeset megkülönböztetése);
- több szóból álló egységek meghatározása.

Az így kinyert információk a következő lépésben kiválóan használhatók pl. close-szöveges feladatok keretében. Ezek az idegen nyelvi órák standard eszköztárának részét képezik, és kiválóan alkalmasak bizonyos nyelvtani

jelenségek egyszerű interiorizálására. Mivel az egyes szövegek a korpuszban megtalálható dokumentumokon alapulnak, a tanulók a korpuszsal való korábbi munka révén már rendelkeznek előzetes ismeretekkel. Ez megkönnyíti a „lyukas” szöveg megoldását, és elősegíti a megszerzett tudás megtartását is.

A fent leírtakon kívül meg kell említeni a kvalitatív elemzések azon aspektusait is, ahol a diskurzusnyelvészeti eszközök használata van a fókuszban. Különösen az aktor-központú diskurzuselemzésekkel összefüggésben a hangsúly a diskurzusban részt vevő szereplők (azaz az aktorok) megnyilvánulásai (statements) felé tolódik el. Ez az a terület, amely a diskurzusnyelvészet szempontjából a diskurzuselemzések lényegét jelenti. Ha az aktorokra összpontosítunk, akkor szükségszerűen vizsgálunk kell kijelentéseiket is, és fordítva: ha az aktorok kijelentéseit, mint az adott diskurzus szegmenseit kívánjuk vizsgálni, akkor figyelembe kell venni az eredetüket, azaz magukat az aktorokat is. Ők ugyanis azok az entitások, akik kijelentéseik révén magát a diskurzust létrehozzák és formálják. Ezen megnyilvánulásoknak a szisztematikus elemzése és értékelése ezért fontos információkkal szolgálhat az adott diskurzusról (vö. Schneider/Janning/Leifeld/ Malang, 2009). A gyakorlatban ez az adott korpuszon a következő műveletek végrehajtását jelenti:

1. az egyes aktorok és kijelentéseik azonosítása,
2. a kijelentések értékelése,
3. a kijelentések besorolása bizonyos, előre meghatározott (szubjektív) kategóriákba.

Mivel egy ilyen eljárás elsősorban magasan fejlett olvasási készséget igényel, ez a technika hatékonyan alkalmazható az olvasásértés területén. Amikor pl. a tanulók a németországi atomenergia diskurzusról szóló korpuszsal dolgoznak, a tanulóknak azonosítaniuk és értékelniük kell az atomenergia használatát támogató, ill. az atomenergiát ellenző kijelentéseket a korpuszban. Az elemzéshez szükséges kompetenciák miatt ez a technika inkább haladók számára alkalmas (vö. Schneider, 2009).

c. Kvantitatív elemzések

Míg a kvalitatív elemzések eredményei viszonylag könnyen értelmezhetők még kisebb korpuszok esetében is, addig a kvantitatív elemzések a nagy adatmennyiségek (big data) értékelésére összpontosítanak. Ez jellemzően összetett statisztikai és matematikai ismereteket igényel. Ezért az ilyen elemzések alkalmazása kevésbé közvetlenül a nyelvoktatásban, ill. a nyelvtanárképzésben, inkább másodlagos területen, például az oktatáskutatás területén, és ehhez kapcsolódóan pl. doktori képzésben ajánlott. Ha rendelkezésre áll a nyelvtanulók által létrehozott szövegek korpusza, akkor kvantitatív módszerekkel ez is elemezhető, pl. hibaelemzés céljából. A kapott adatok alapján következtetések vonhatók le arra vonatkozóan, hogy mely nyelvi jelenségek jelentenek problémát az idegen nyelvet tanulók számára. Itt mutatkoznak meg a tanulói korpuszok – ez esetben kifejezetten a németet, mint második nyelvet tanulók szövegeiből generált korpusok – előnyei, mivel ezek segítségével az egyes jelenségek szisztematikusan bemutathatók egy adott nyelvi háttérre vetítve. Az ilyen korpuszok elemzése révén szerzett ismeretek pedig felhasználhatók új tananyagok létrehozására, ill. már létezők optimalizálására.

d. Nyelvközpontú vs. kultúraközpontú tartalmak

Abból kiindulva, hogy a nyelvtanulás nem csupán az idegen nyelv elsajátítását jelenti, hanem az idegen kultúra vagy az idegen ország megismerését is, a korpuszoknak a nyelvról való alkalmazása országismereti tartalmak közvetítését is tudja támogatni. A német nyelv esetében mindez több szempontból is jelentőséggel bír, különös tekintettel a következők aspektusokra:

- a) Németország, Ausztria és Svájc mint egy pluricentrikus nyelv központjai;
- b) A német mint sokoldalú nyelv;
- c) Szövetségi államok – nagy régiók vagy független kis államok;
- d) Németország, az Európai Unió motorja;
- e) Németország, a multikulturális paradicsom.

A korpuszok optimálisan használhatók a tanulóknak a német nyelv regionális sajátosságaira való érzékenyítésére. Nyelvrókon ma is alkalmaznak pl. a német és az osztrák szókincs közötti különbségek felismerésére irányuló feladatokat. A mai globalizált világban, különös tekintettel a német nyelvterület népszerűségére az álláskereső körében, az ilyen feladatok több szempontból is hatékonyak lehetnek. Jelenti ez egyrészt a szűkebb értelemben vett szókincsbővítést, másrészt viszont a kulturális kompetencia fejlesztését is, amely alapvető fontosságú az idegen országokban való hiteles megjelenés szempontjából.

Ehhez kapcsolódóan fontos rámutatni az egyes ágazatok szaknyelvének problematikájára is. Míg az átlagos beszélő számára a szaknyelvi vagy regionális kifejezések ismeretének hiánya nem számít durva hibának, nyelvi

szakemberek, így pl. nyelvi közvetítők, fordítók és tolmácsok esetében az ilyen hiányosságok a kulturális kompetencia jelentős hiányosságaira utalnak. A (szak)nyelvi felkészítés ezért nem korlátozódhat a célnyelv néhány kiválasztott területére, különösen olyankor, amikor egy jó szakmai pozíció elérése is egy magasabb célnak számít. A diskurzusnyelvészet ebben támogatást nyújthat azért, ha a tanuló tematikusan releváns, aktuális és autentikus korpuszokat is alkalmaz a nyelvtanulás során, ahol a szavak nem elszigetelten kerülnek tanulásra, hanem tágabb kontextusukban figyelik, értelmezik és értik meg azokat. Ilyen esetben a (szaknyelvi) idegennyelvtranszfer valóban sikeresnek tekinthető.

7. Összegzés

Bár a diskurzusnyelvészet viszonylag új tudományág a nyelvtudományon belül, már ma is számos új perspektívát nyit meg, ami kihangsúlyozza interdiszciplináris aspektusait. Különösen látható ez a kapcsolódás a korpusznyelvészettel, mivel az rendelkezik azon eszköztárral és technikákkal, amelyek a diskurzuselemzésen alapuló oktatás keretében is hatékonyan alkalmazhatók. Újszerű látásmódja és innovatív megközelítései révén a nyelvoktatás számára is érdekes, és így a tágabban értelmezett idegennyelvoktatásban – itt: a némettanárképzésben – is hatékonyan alkalmazható.

A nyelvoktatás területén az úgynevezett adatvezérelt tanulás emelendő ki, ahol a tanulók a tanulási folyamat során a nyelvi adatok alapján haladnak és induktív módon ismerik fel a szabályszerűségeket. Ez a felfedező szemlélet sokkal jobban hozzájárul az idegen nyelvi jelenségek iránti érzékenyítéshez, mintha a korpuszok csak passzív illusztrációként szolgálnának a tankönyvekben megadott példákhoz.

Előnyei ellenére hangsúlyozandó, hogy a korpuszokkal való munka előfeltétele a megfelelő informatikai kompetencia megléte. Ezen túlmenően nemcsak a tanulók, de az idegen nyelvet oktatók körében is megfelelő korpusznyelvészeti ismeretre van szükség ahhoz, hogy ezt a potenciált hatékonyan ki lehessen használni a nyelvoktatásban.

Optimális lenne ezért a diskurzusnyelvészetet vagy külön diszciplinaként, vagy pedig pl. az alkalmazott nyelvészeti kurzusok keretében úgy integrálni a nyelvtanárképzésbe, hogy az ne csak egy kiterjesztett szövegnyelvészeti ként, hanem egy, az idegennyelvoktatás számára is megfogható eredményeket szállító területként jelenjen meg. Mint látható, az ezáltal megszerezhető kompetencia nem korlátozódik pusztán a korpuszokkal való munkára, hanem olyan aspektusokat nyit meg, ahol a nyelvtanulás különböző területeiről származó készségek és képességek egy komplex tudásanyagba integrálhatók.

Irodalomjegyzék

Aston, G. (2000). Learning English with the British National Corpus. In: Battaner, M. P., López, C. (ed.). VI jornada de corpus linguistics. Barcelona. 15–40.

Bartal, O., Kolacsek, S. (2021). Post-Covid hatás az oktatásban = Post-Covid Effect in Education. GRADUS, 8 (3). 11-18.

Becker, M. (2015). Der Asyldiskurs in Deutschland. Eine medienlinguistische Untersuchung von Pressetexten, Onlineforen und Polit-Talkshows. Frankfurt am Main, Peter Lang.

Bubenhofer, N. (2009). Sprachgebrauchsmuster. Korpuslinguistik als Methode der Diskurs- und Kulturanalyse. Berlin, de Gruyter.

Bubenhofer, N., Scharloth, J. (2013). Korpuslinguistische Diskursanalyse. Der Nutzen empirischquantitativer Verfahren. In: Meinhof, U. (ed.) Diskurslinguistik im Spannungsfeld von Deskription und Kritik. Berlin, de Gruyter. 147–168.

Busse, D. (1987). Historische Semantik. Analyse eines Programms. Stuttgart, Klett-Cotta.

Busse, D., Teubert, W. (1994). Ist Diskurs ein sprachwissenschaftliches Objekt? Zur Methodenfrage der historischen Semantik. In: Busse, D., Hermanns, F., Teubert, W. (ed.) Begriffsgeschichte und Diskursgeschichte. Methodenfragen und Forschungsergebnisse der historischen Semantik. Opladen, Westdeutscher Verlag. 10–28.

Carretero, G. S., Vuorikari, R., Punie, Y. (2017). DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC106281> (15.11.2023)

ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
INFORMATIKA KAR • DIGITÁLIS TECHNOLÓGIA INTÉZET
AGRIA MÉDIA KONFERENCIA 2023

- Foucault, M. (1973). *Archäologie des Wissens*. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- Gardt, A. (2007). Diskursanalyse – Aktueller theoretischer Ort und methodische Möglichkeiten. In: Warnke, I. H. (ed.). *Diskurslinguistik nach Foucault. Theorie und Gegenstände*. Berlin, de Gruyter. 27–52.
- Grein, M. (2022). Die Zukunft des DaF-/DaZ-Unterrichts? Virtuell? *Philologia* 32 (2). 9–20.
- Gür-Şeker, D. (2012). *Transnationale Diskurslinguistik. Theorie und Methodik am Beispiel des sicherheitspolitischen Diskurses über die EU-Verfassung in Deutschland, Großbritannien und der Türkei*. Bremen, Hempen
- Hermanns, F. (1995). Sprachgeschichte als Mentalitätsgeschichte. Überlegungen zu Sinn und Form und Gegenstand historischer Semantik. In: Gardt, A. (ed.). *Sprachgeschichte des Neuhochdeutschen. Gegenstände, Methoden, Theorien*. Berlin, de Gruyter. 69–101.
- Jung, M. (2001). Diskurshistorische Analyse - eine linguistische Perspektive. In: Keller, R. (ed.). *Handbuch sozialwissenschaftliche Diskursanalyse*. Opladen, Westdeutscher Verlag. 29–51.
- Lemnitzer, L., Zinsmeister, H. (2006). *Korpuslinguistik. Eine Einführung*. Narr, Tübingen
- Lüdeling, A., Walter, M. (2009). Korpuslinguistik. In: Krumm, H.-J. (ed.). *Handbuch Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*. Berlin, de Gruyter. 315–322.
- Mukherjee, J. (2002). *Korpuslinguistik und Englischunterricht. Eine Einführung*. Frankfurt, Peter Lang.
- Scharloth, J., Bubenhofer, N. (2012). Datengeleitete Korpuspragmatik. Korpusvergleich als Methode der Stilanalyse. In: Felder, E., Müller, M., Vogel, F. (eds.). *Korpuspragmatik. Thematische Korpora als Basis diskurslinguistischer Analysen*. Berlin, de Gruyter. 195–230.
- Schmidt, K. (2010). Lernerkorpora: Ressourcen für die Deutsch-als-Fremdsprache-Forschung. In: Egit, Y. (ed.). *Globalisierte Germanistik: Sprache, Literatur, Kultur*. Izmir, Universitätsverlag. 555–573.
- Schneider, V., Janning, F., Leifeld, P., Malang, T. (2009). *Politiknetzwerke. Modelle, Anwendungen und Visualisierungen*. Wiesbaden, VS Verlag für Sozialwissenschaften
- Siepmann, D. (2009). Korpuslinguistik und Fremdsprachenunterricht. In: Jung, U. (ed.). *Praktische Handreichung für Fremdsprachenlehrer*. Frankfurt am Main, Peter Lang. 321–330.
- Spieß, C. (2011). *Diskurshandlungen. Theorie und Methode linguistischer Diskursanalyse am Beispiel der Bioethikdebatte*. Berlin, de Gruyter
- Spitzmüller, J., Warnke, I. H. (2011). *Diskurslinguistik. Eine Einführung in Theorien und Methoden der transtextuellen Sprachanalyse*. Berlin, de Gruyter
- Steiner, M., Köpping, M., Leitner, A., Pessl, G., Lassnigg, L. (2021). *Lehren und Lernen unter Pandemiebedingungen. Was tun, damit aus der Gesundheits- nicht auch eine Bildungskrise wird?* Wien, IHS
- Tereick, J. (2016). *Klimawandel im Diskurs. Multimodale Diskursanalyse crossmedialer Korpora*. Berlin, de Gruyter
- Vogel, F. (2012). Das LDA-Toolkit. Korpuslinguistisches Analyseinstrument für kontrastive Diskurs- und Imageanalysen in Forschung und Lehre. *Zeitschrift für angewandte Linguistik* (57). 129–165.